วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

A Study of the Administration of Educational Opportunity Expansion Schools Based on Buddhist Principles Under Nakhon Pathom Primary Educational Service Area Office 2

การศึกษาการบริหารโรงเรียนขยายโอกาสตามหลักพุทธธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐมเขต 2

Wacharanat Rattanajinda[1*]
วชรณัช รัตนจินดา[1*]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Wacharanat Rattanajinda*
วชรณัช รัตนจินดา
Faculty of Education Mahamakut Buddhist University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: wrattanajinda@gmail.com

คำสำคัญ :
การบริหารจัดการ, โรงเรียนขยายโอกาส, แนวทางการพัฒนา

Keywords:
Management, Opportunity Expansion Schools, Development Approach

Article history:
Received: 07/06/2026
Revised: 04/8/2026
Accepted: 05/10/2026
Available online: 15/11/2026

How to Cite:
Rattanajinda, W. (2027). A Study of the Administration of Educational Opportunity Expansion Schools Based on Buddhist Principles Under Nakhon Pathom Primary Educational Service Area Office 2. *Journal Dhamma for Life,* 33(1*)*, 211-225.

ABSTRACT

This study aimed to: (1) investigate the administrative problems of educational opportunity expansion schools under the Nakhon Pathom Primary Educational Service Area Office 2; (2) develop administrative guidelines based on Buddhist principles; and (3) evaluate and validate the developed guidelines. A mixed-methods research design was employed. The key informants for the interviews consisted of nine participants, including school administrators, educational supervisors, and administrators of educational agencies, selected through purposive sampling. Additionally, 12 participants took part in a focus group discussion, while 22 experts participated in the evaluation and validation of the proposed guidelines. The research instruments included semi-structured interview forms, focus group discussion records, and an administrative guideline evaluation form. Qualitative data were analyzed using content analysis, while quantitative data were analyzed using mean and standard deviation.

The findings revealed that: (1) the administrative problems of educational opportunity expansion schools involved four major areas: academic administration, personnel administration, budget administration, and general administration. The key challenges included students' learning motivation and educational quality, shortages of specialized teachers, excessive staff workloads, insufficient budget allocations, and limitations in educational facilities and resources. (2) The developed administrative guidelines integrated the Seven Principles of Sappurisa-dhamma, namely Dhammannuta (knowing the cause), Atthannuta (knowing the

consequence), Attannuta (knowing oneself), Mattannuta (knowing moderation), Kalannuta (knowing the proper time), Parisannuta (knowing the community), and Puggalannuta (knowing individuals), into the four major areas of school administration. (3) The expert evaluation indicated that the overall quality of the proposed guidelines was at a high level ($\bar{x}$ = 4.43, SD = 0.35). Accuracy received the highest mean score, followed by utility, propriety, and feasibility, respectively. These findings demonstrate that the developed guidelines are of satisfactory quality and can be applied to enhance the effectiveness of educational opportunity expansion school administration in accordance with the specific contexts and needs of educational institutions.

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการบริหารจัดการโรงเรียนขยายโอกาสตามหลักพุทธธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาการบริหารจัดการโรงเรียนขยายโอกาส 2) พัฒนาแนวทางการบริหารจัดการโรงเรียนขยายโอกาสตามหลักพุทธธรรม และ 3) ประเมินและรับรองแนวทางการบริหารจัดการที่พัฒนาขึ้น การวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน โดยกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับการสัมภาษณ์จำนวน 9 คน ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาส ศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารหน่วยงานทางการศึกษา คัดเลือกด้วยวิธีเจาะจง นอกจากนี้ มีผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มจำนวน 12 คน และผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับประเมินและรับรองแนวทางจำนวน 22 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม และแบบประเมินแนวทางการบริหารจัดการ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหาการบริหารจัดการโรงเรียนขยายโอกาสครอบคลุม 4 ด้าน ได้แก่ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานบุคคล การบริหารงบประมาณ และการบริหารงานทั่วไป โดยมีปัญหาสำคัญเกี่ยวกับคุณภาพและแรงจูงใจของผู้เรียน การขาดแคลนครูที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง ภาระงานของบุคลากร งบประมาณไม่เพียงพอ และข้อจำกัดด้านอาคารสถานที่และทรัพยากรทางการศึกษา 2) แนวทางการบริหารจัดการที่พัฒนาขึ้นมุ่งบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 ประการ ได้แก่ ธัมมัญญุตา อัตถัญญุตา อัตตัญญุตา มัตตัญญุตา กาลัญญุตา ปริสัญญุตา และปุคคลัญญุตา เข้ากับการบริหารสถานศึกษาทั้ง 4 ด้าน และ 3) ผลการประเมินและรับรองแนวทางโดยผู้ทรงคุณวุฒิพบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$= 4.43, SD = 0.35) โดยด้านความถูกต้องมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือด้านความเป็นประโยชน์ ด้านความเหมาะสม และด้านความเป็นไปได้ตามลำดับ ผลการวิจัยสะท้อนว่าแนวทางที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพและสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการโรงเรียนขยายโอกาสให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาได้

บทนำ

การศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ โดยเฉพาะในศตวรรษที่ 21 ซึ่งสังคมโลกเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดิจิทัล เศรษฐกิจฐานความรู้ และพลวัตทางสังคม ส่งผลให้ระบบการศึกษาจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์จากการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งถ่ายทอดเนื้อหาไปสู่การพัฒนาสมรรถนะ ทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การสร้างสรรค์ และความสามารถในการเรียนรู้ตลอดชีวิต สถานศึกษาจึงต้องปรับรูปแบบการบริหารจัดการให้มีความยืดหยุ่น สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและบริบทที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทาง วิสัยทัศน์ และกลยุทธ์การพัฒนาสถานศึกษา ตลอดจนส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคลากรและภาคีเครือข่ายในการจัดการศึกษา (วิจารณ์ พานิช, 2558)

สำหรับประเทศไทย การพัฒนาคุณภาพการศึกษามีเป้าหมายสำคัญในการส่งเสริมให้ประชาชนทุกช่วงวัยได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม โดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ได้กำหนดหลักการจัดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579 ซึ่งให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน ความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางการศึกษา การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน และการพัฒนาการศึกษาอย่างยั่งยืน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ภายใต้กรอบนโยบายดังกล่าว โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาจึงมีความสำคัญในฐานะกลไกที่ช่วยลดความเหลื่อมล้ำและเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นให้แก่เด็กและเยาวชน โดยเฉพาะในชุมชนที่มีข้อจำกัดด้านเศรษฐกิจและสังคม อย่างไรก็ตาม โรงเรียนประเภทนี้ยังเผชิญความท้าทายด้านทรัพยากร งบประมาณ บุคลากร ความพร้อมของเทคโนโลยี ตลอดจนความแตกต่างของบริบทผู้เรียนและชุมชน ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการและคุณภาพการจัดการศึกษา

ภายใต้บริบทดังกล่าว ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีสมรรถนะในการบริหารที่ครอบคลุมทั้งด้านการวางแผน การจัดระบบงาน การบริหารบุคลากร การกำกับติดตาม และการสร้างความร่วมมือกับชุมชน ศิริลักษณ์ มีหกวงษ์ (2559) อธิบายบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาว่าประกอบด้วยบทบาทผู้อำนวยความสะดวก ผู้ประเมิน ผู้คาดการณ์ ผู้ให้คำปรึกษา และผู้ส่งเสริมสนับสนุน ขณะที่วรกมล น้อยพิทักษ์ (2561) ชี้ให้เห็นว่าบทบาทของผู้บริหารครอบคลุมภารกิจด้านการบริหารงานวิชาการ การบริหารจัดการ และภาวะผู้นำ แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าประสิทธิภาพการบริหารสถานศึกษาไม่ได้ขึ้นอยู่กับความสามารถในการดำเนินงานตามภารกิจเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับคุณลักษณะของผู้นำ กระบวนการตัดสินใจ และหลักคุณธรรมที่ใช้กำกับการบริหารให้เกิดความสมดุลระหว่างประสิทธิผลขององค์กรกับประโยชน์ของผู้เรียนและชุมชน

นอกจากหลักการบริหารตามแนวคิดสมัยใหม่แล้ว หลักพุทธธรรมยังเป็นแนวทางสำคัญที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษาได้ เนื่องจากให้ความสำคัญกับการพัฒนามนุษย์ทั้งด้านความคิด พฤติกรรม

และคุณธรรม โดยสามารถใช้เป็นหลักกำกับการปฏิบัติงาน การสร้างความรับผิดชอบ การทำงานร่วมกัน และการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล การบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับกระบวนการบริหารจึงมีศักยภาพในการส่งเสริมให้ผู้บริหารและบุคลากรปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์ มีวินัย มีสติ และคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม อันเป็นพื้นฐานของการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ดีและการพัฒนาสถานศึกษาอย่างยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณางานศึกษาที่เกี่ยวข้อง พบว่ายังมีประเด็นที่ควรศึกษาเพิ่มเติม กล่าวคือ งานด้านการบริหารสถานศึกษาส่วนหนึ่งมุ่งเน้นบทบาท ภาวะผู้นำ และประสิทธิภาพการบริหารตามแนวคิดการจัดการสมัยใหม่ ขณะที่การศึกษาด้านหลักพุทธธรรมมักนำเสนอในมิติคุณธรรมและจริยธรรมในการบริหารเป็นสำคัญ แต่ยังมีข้อจำกัดในการอธิบายความเชื่อมโยงเชิงกระบวนการระหว่างหลักพุทธธรรมกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการโรงเรียนขยายโอกาสในบริบทพื้นที่เฉพาะ โดยเฉพาะโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 ซึ่งมีบริบทด้านทรัพยากร บุคลากร และความต้องการของชุมชนที่แตกต่างกัน ช่องว่างดังกล่าวสะท้อนถึงความจำเป็นในการศึกษาแนวทางการบริหารที่สามารถบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับภารกิจและข้อจำกัดของสถานศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารได้อย่างเหมาะสม

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารจัดการโรงเรียนขยายโอกาสตามหลักพุทธธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 โดยมุ่งศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการและการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนากระบวนการบริหารสถานศึกษา ส่งเสริมคุณธรรมในการปฏิบัติงาน สร้างความร่วมมือระหว่างผู้บริหาร ครู บุคลากร ผู้ปกครอง และชุมชน ตลอดจนยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาและสร้างความเข้มแข็งให้แก่โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาอย่างยั่งยืน

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา

การบริหารสถานศึกษาเป็นกระบวนการดำเนินงานที่มีความสัมพันธ์กับการกำหนดนโยบาย การวางแผน การจัดองค์การ การอำนวยการ การประสานงาน และการควบคุมกำกับติดตาม โดยอาศัยความร่วมมือจากผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อให้การจัดการศึกษาบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน ธีระ รุญเจริญ (2557) ให้ความสำคัญกับความเป็นมืออาชีพของผู้บริหารการศึกษา โดยเห็นว่าผู้บริหารจำเป็นต้องมีความรู้ความสามารถ ภาวะผู้นำ วิสัยทัศน์ และทักษะในการบริหารจัดการ ตลอดจนสามารถปรับเปลี่ยนกระบวนการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและความเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในปัจจุบัน ขณะที่กระทรวงศึกษาธิการ (2551) ได้กำหนดหลักการจัดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ มีคุณธรรม จริยธรรม และสมรรถนะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต โดยสถานศึกษาต้องจัดกระบวนการเรียนรู้

ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล จากแนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การบริหารสถานศึกษาไม่ใช่เพียงการจัดการทรัพยากรและควบคุมการปฏิบัติงานเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การส่งเสริมศักยภาพของบุคลากร และการสร้างความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม สำหรับการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สามารถจำแนกขอบข่ายการบริหารงานออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) การบริหารงานวิชาการ เป็นการดำเนินงานเกี่ยวกับหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล การพัฒนาสื่อและนวัตกรรม ตลอดจนการประกันคุณภาพการศึกษา 2) การบริหารงานงบประมาณ เป็นการวางแผนและจัดสรรทรัพยากรทางการเงินให้เกิดความคุ้มค่า โปร่งใส และตรวจสอบได้ 3) การบริหารงานบุคคล เป็นการวางแผนอัตรากำลัง การพัฒนาสมรรถนะ การส่งเสริมขวัญกำลังใจ และการประเมินผลการปฏิบัติงาน และ 4) การบริหารงานทั่วไป เป็นการจัดระบบบริหารภายในสถานศึกษา การพัฒนาอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม การดูแลช่วยเหลือนักเรียน และการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ทั้งสี่ด้านมีความเชื่อมโยงและสนับสนุนซึ่งกันและกัน จึงจำเป็นต้องบริหารจัดการอย่างเป็นระบบและบูรณาการ

แนวคิดเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารโรงเรียนขยายโอกาส

โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษามีบทบาทสำคัญในการขยายโอกาสและสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนที่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาได้ศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นภายใต้สถานศึกษาเดิม ซึ่งช่วยลดข้อจำกัดด้านระยะทาง ค่าใช้จ่าย และความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการศึกษา อย่างไรก็ตาม โรงเรียนขยายโอกาสส่วนหนึ่งยังเผชิญปัญหาเชิงโครงสร้างและข้อจำกัดในการบริหารจัดการ อันเนื่องมาจากความแตกต่างด้านขนาดโรงเรียน จำนวนผู้เรียน ทรัพยากร งบประมาณ และความพร้อมของบุคลากร โดยเฉพาะปัญหาการขาดแคลนครูที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะสาขา ภาระงานที่นอกเหนือจากการจัดการเรียนการสอน ความไม่เพียงพอของสื่อและเทคโนโลยี ตลอดจนความแตกต่างด้านพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้เรียน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2559) ให้ความสำคัญกับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยมุ่งให้สถานศึกษารู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล สามารถคัดกรอง ส่งเสริมพัฒนา ป้องกันและแก้ไขปัญหาของนักเรียนอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง ส่วนสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2560) สนับสนุนการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) เพื่อส่งเสริมการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การร่วมกันแก้ไขปัญหา และการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ของครูและบุคลากรทางการศึกษา นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2561) ยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้และสมรรถนะสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่และความเปลี่ยนแปลงของสังคม เมื่อพิจารณาในมิติของการบริหารโรงเรียนขยายโอกาส จึงเห็นได้ว่าสภาพปัญหาไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะด้านทรัพยากรหรือการดำเนินงานภายในสถานศึกษาเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับความสามารถในการบริหารจัดการเชิงระบบ การสร้างความร่วมมือระหว่างบุคลากร การพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ และการตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลายของผู้เรียน ดังนั้น การศึกษาสภาพปัญหาการ

บริหารโรงเรียนขยายโอกาสจึงควรครอบคลุมการบริหารงานทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ งานวิชาการ งานงบประมาณ งานบุคคล และงานทั่วไป เพื่อให้สามารถระบุปัญหาและความต้องการจำเป็นได้อย่างรอบด้าน และนำข้อมูลไปใช้กำหนดแนวทางการบริหารที่เหมาะสมกับสภาพจริงของสถานศึกษา

แนวคิดเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมในการบริหารสถานศึกษา

หลักพุทธธรรมเป็นหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่มุ่งพัฒนามนุษย์ทั้งด้านความคิด จิตใจ และพฤติกรรม โดยเน้นการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติงานบนพื้นฐานของคุณธรรม จริยธรรม ความมีเหตุผล และความรับผิดชอบ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต, 2546) และพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต, 2559) ได้อธิบายหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต การทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยหลักธรรมดังกล่าวมีคุณค่าต่อการพัฒนาบุคคลและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกในองค์กร การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษาจึงเป็นการนำคุณค่าทางพระพุทธศาสนามาเป็นพื้นฐานในการกำหนดแนวคิดและแนวปฏิบัติของผู้บริหาร โดยมุ่งส่งเสริมการบริหารงานที่มีคุณธรรม ความยุติธรรม ความเมตตา ความรับผิดชอบ และการคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม ผู้บริหารที่ยึดหลักพุทธธรรมสามารถนำหลักการดังกล่าวมาใช้ประกอบการตัดสินใจ การแก้ไขปัญหา การบริหารความขัดแย้ง การมอบหมายงาน และการสร้างแรงจูงใจให้แก่ครูและบุคลากร ส่งผลให้เกิดบรรยากาศการทำงานที่เกื้อกูลกัน มีความไว้วางใจ และมุ่งสู่เป้าหมายร่วมกัน นอกจากนี้ หลักพุทธธรรมยังสามารถประยุกต์ใช้ในการบริหารงานทั้ง 4 ด้าน กล่าวคือ ด้านวิชาการสามารถส่งเสริมให้ผู้บริหารและครูปฏิบัติงานด้วยความรอบคอบ มีเหตุผล และมุ่งพัฒนาผู้เรียนอย่างเต็มศักยภาพ ด้านงบประมาณสามารถส่งเสริมความซื่อสัตย์สุจริต ความโปร่งใส และการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ด้านบุคคลสามารถสร้างความเมตตา ความสามัคคี และการปฏิบัติต่อบุคลากรด้วยความเสมอภาค ส่วนด้านการบริหารงานทั่วไปสามารถส่งเสริมความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วม และความสัมพันธ์อันดีระหว่างสถานศึกษากับชุมชน อย่างไรก็ตาม การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมไม่ควรเป็นเพียงการนำหลักคำสอนมาอ้างอิงในเชิงนามธรรม แต่ควรแปลงหลักธรรมให้เป็นแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจน สามารถเชื่อมโยงกับภารกิจการบริหารและตรวจสอบผลการดำเนินงานได้ ทั้งนี้ หลักธรรมที่นำมาใช้ควรผ่านการพิจารณาความเหมาะสมกับปัญหาและบริบทของโรงเรียนขยายโอกาส เพื่อให้เกิดการบูรณาการระหว่างหลักธรรมกับหลักการบริหารการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการบริหารโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐมเขต 2
2. พัฒนาแนวทางการบริหารจัดการโรงเรียนขยายโอกาสตามหลักพุทธธรรม
3. เพื่อประเมินและรับรองแนวทางการบริหารโรงเรียนขยายโอกาสตามหลักพุทธธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐมเขต 2

ระเบียบวิธีการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งศึกษาสภาพทั่วไป ปัญหา และอุปสรรคในการบริหารโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 โดยรวบรวมข้อมูลจากผู้มีประสบการณ์และมีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารและกำกับดูแลสถานศึกษา เพื่อนำข้อค้นพบมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นแนวทางการบริหารโรงเรียนขยายโอกาสตามหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา

ประชากร

ผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาส ศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารหน่วยงานทางการศึกษาที่กำกับดูแลโรงเรียนขยายโอกาส ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2

กลุ่มตัวอย่าง

ได้จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวนทั้งสิ้น 9 คน โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกดังนี้

1. ผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาส สังกัด สพป.นครปฐม เขต 2 ที่มีประสบการณ์บริหารอย่างน้อย 5 ปี จำนวน 2 คน
2. ศึกษานิเทศก์ สังกัด สพป.นครปฐม เขต 2 จำนวน 5 คน
3. ผู้บริหารหน่วยงานทางการศึกษาที่กำกับดูแลโรงเรียนขยายโอกาส สังกัด สพป.นครปฐม เขต 2 จำนวน 2 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดประเด็นคำถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย แบ่งเป็น 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ (1) สภาพทั่วไปของการบริหารโรงเรียนขยายโอกาส ครอบคลุมด้านโครงสร้างการบริหาร การมีส่วนร่วม การจัดระบบงาน และการดำเนินงานตามนโยบาย และ (2) ปัญหาและอุปสรรคในการบริหาร ครอบคลุมด้านบุคลากร งบประมาณ การมีส่วนร่วมของชุมชน และบริบทของสถานศึกษา โดยใช้คำถามปลายเปิดเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถสะท้อนความคิดเห็นและประสบการณ์ได้อย่างอิสระ

วิธีดำเนินการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบพบหน้า (Face-to-face Interview) โดยประสานขออนุญาตสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 และนัดหมายผู้ให้ข้อมูลล่วงหน้า ก่อนสัมภาษณ์ผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์และขอความยินยอมในการบันทึกเสียง จากนั้นดำเนินการสัมภาษณ์ตามประเด็นที่กำหนด พร้อมจดบันทึกภาคสนาม (Field Notes) เพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการวิเคราะห์ ภายหลังการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยถอดความจากไฟล์เสียงอย่างละเอียด ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลกับบันทึกภาคสนาม และจัดเก็บข้อมูลโดยปกปิดข้อมูลส่วนบุคคล เพื่อคุ้มครองสิทธิและรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูลตามหลักจริยธรรมการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลและเกณฑ์การแปลความหมาย

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาจัดระบบ อ่านทบทวน กำหนดรหัสข้อมูล (Coding) จำแนกหมวดหมู่ และสังเคราะห์ประเด็นสำคัญ (Themes) ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย จากนั้นนำเสนอผลการวิเคราะห์ด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) โดยเชื่อมโยงข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลแต่ละกลุ่ม เพื่อสะท้อนสภาพการบริหาร ปัญหา และอุปสรรคอย่างเป็นระบบ และใช้ข้อค้นพบเป็นพื้นฐานในการสังเคราะห์แนวทางการบริหารโรงเรียนขยายโอกาสตามหลักพุทธธรรม ทั้งนี้ การแปลความหมายใช้การตีความเชิงคุณภาพตามสาระสำคัญที่ค้นพบ โดยไม่ใช้เกณฑ์ทางสถิติหรือมาตราส่วนประมาณค่า เนื่องจากเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ

เกณฑ์การแปลความหมาย เป็นการตีความและสรุปความเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ตามประเด็นและสาระสำคัญที่ค้นพบจากเนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์ เพื่อสะท้อนสภาพปัญหาและอุปสรรคอย่างเป็นระบบ โดยไม่ได้ใช้เกณฑ์แปลความหมายที่เป็นตัวเลขหรือมาตราส่วนประมาณค่า เนื่องจากเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการประเมินแนวทางการศึกษาการบริหารโรงเรียนขยายโอกาสตามหลักพุทธธรรมสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครปฐมเขต 2

ที่	รายละเอียดการประเมิน	ระดับความคิดเห็น		
		ค่าเฉลี่ย	SD	ระดับ
1	แนวทางมีความถูกต้อง (Accuracy) คือ มีสาระครอบคลุมครบถ้วน มีวัตถุประสงค์ มีแหล่งข้อมูลและการได้มาซึ่งข้อมูลอย่างชัดเจน มีการ	4.73	.46	ดีมาก

ที่	รายละเอียดการประเมิน	ระดับความคิดเห็น		
		ค่าเฉลี่ย	SD	ระดับ
	รวบรวมข้อมูลจากเครื่องมือและแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย และมีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่สมบูรณ์และชัดเจน			
2	แนวทางมีความเหมาะสม (Propriety) คือมีการคำนึงถึงกฎหมาย การรักษาสิทธิ และความเป็นธรรมกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายหรือทุกกลุ่ม	4.36	.49	มาก
3	แนวทางมีความเป็นไปได้ (Feasibility) คือสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง เพราะมีทรัพยากรเพียงพอที่จะปฏิบัติได้ ปลอดจากภาวะเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น และ มีกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และกฎหมายที่เอื้อให้ปฏิบัติได้	4.27	.46	มาก
4	แนวทางมีความเป็นประโยชน์ (Utility) คือแนวทางสามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาด้านการบริหารการศึกษา และจะเกิดผลดีต่อโรงเรียนขยายโอกาส	4.36	.90	มาก
รวม		4.43	.35	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 22 คน มีความเห็นต่อแนวทางการศึกษาการบริหารโรงเรียนขยายโอกาสตามหลักพุทธธรรมสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐมเขต 2 โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.43, SD = .35) ซึ่งสามารถเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ 1) ความถูกต้อง ($\overline{X}$ = 4.73, SD = .46) 2) ความเป็นประโยชน์ ($\overline{X}$ = 4.36, SD = .90) 3) ความเหมาะสม ($\overline{X}$ = 4.36, SD = .49) 4) และความเป็นไปได้ ($\overline{X}$ = 4.27, SD = .46) ตามลำดับ

อภิปรายผล

สภาพปัญหาการบริหารโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2

ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า ปัญหาการบริหารโรงเรียนขยายโอกาสมีลักษณะเป็นปัญหาเชิงระบบที่เชื่อมโยงกันทั้งด้านวิชาการ บุคลากร งบประมาณ และการบริหารทั่วไป โดยมีปัจจัยด้านผู้เรียน ครอบครัว และบริบทของสถานศึกษาเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการ โดยเฉพาะปัญหาผู้เรียนขาดแรงจูงใจในการเรียนรู้และได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวไม่เพียงพอ สะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนมิได้ขึ้นอยู่กับการจัดการเรียนการสอนภายในสถานศึกษาเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างครอบครัว โรงเรียน และชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทุนทางสังคม (Social Capital Theory) ที่ให้ความสำคัญกับเครือข่ายความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ และการสนับสนุนทางสังคมในฐานะปัจจัยส่งเสริมการ

พัฒนาการเรียนรู้และโอกาสทางการศึกษา ขณะเดียวกัน ปัญหาการขาดแคลนครูที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน การมอบหมายภาระงานที่นอกเหนือจากการจัดการเรียนการสอน และข้อจำกัดด้านงบประมาณ สะท้อนถึงความไม่สมดุลระหว่างทรัพยากรกับภารกิจของสถานศึกษา โดยเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็กที่มีข้อจำกัดด้านจำนวนผู้เรียนและงบประมาณตามเกณฑ์รายหัว แต่ยังต้องรับผิดชอบภารกิจการจัดการศึกษาที่ครอบคลุมหลายระดับชั้นและหลายกลุ่มสาระการเรียนรู้ ประเด็นดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าการบริหารโรงเรียนขยายโอกาสจำเป็นต้องพิจารณาทั้งประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรและความเสมอภาคในการจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษา สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารสถานศึกษาของธีระ รุญเจริญ (2557) ที่ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ การใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และการสร้างความร่วมมือกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง นอกจากนี้ ปัญหาการขาดแคลนห้องปฏิบัติการเฉพาะทาง สื่อการเรียนรู้ และพื้นที่สำหรับจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ยังแสดงให้เห็นถึงข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐานที่ส่งผลต่อคุณภาพและความหลากหลายของประสบการณ์การเรียนรู้ ดังนั้น การแก้ไขปัญหาจึงไม่ควรมุ่งเน้นเฉพาะการเพิ่มทรัพยากร แต่ควรให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์บริบท การจัดลำดับความสำคัญ และการบริหารทรัพยากรที่มีอยู่อย่างเหมาะสม ผลการศึกษานี้จึงสะท้อนความจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการบริหารที่บูรณาการมิติด้านการจัดการศึกษา การพัฒนาบุคลากร การจัดสรรทรัพยากร และการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยคำนึงถึงความแตกต่างของบริบทโรงเรียนขยายโอกาสเป็นสำคัญ

การพัฒนาแนวทางการบริหารโรงเรียนขยายโอกาสตามหลักพุทธธรรม

ผลการวิจัยนำไปสู่การพัฒนาแนวทางการบริหารโรงเรียนขยายโอกาสโดยประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 ประการ ได้แก่ ธัมมัญญุตา อัตถัญญุตา อัตตัญญุตา มัตตัญญุตา กาลัญญุตา ปริสัญญุตา และปุคคลัญญุตา เป็นหลักในการกำกับกระบวนการบริหารงาน 4 ฝ่าย ได้แก่ งานวิชาการ งานบุคคล งานงบประมาณ และงานบริหารทั่วไป จุดเด่นของแนวทางดังกล่าวคือการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ร่วมกับหลักการบริหารสถานศึกษาสมัยใหม่ เพื่อให้การตัดสินใจของผู้บริหารมีความเป็นระบบ มีเหตุผล สอดคล้องกับบริบท และคำนึงถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน สอดคล้องกับแนวคิดของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต, 2546) และพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต, 2559) ที่อธิบายหลักสัปปุริสธรรม 7 ในฐานะหลักธรรมสำหรับการพิจารณาเหตุปัจจัย เป้าหมาย ความสามารถของตนเอง ความเหมาะสมของทรัพยากร เวลา สภาพแวดล้อม และความแตกต่างระหว่างบุคคล

ในด้านการบริหารวิชาการ การประยุกต์ใช้หลักธัมมัญญุตาช่วยให้ผู้บริหารสามารถวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พฤติกรรม และข้อจำกัดในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างเป็นระบบ ขณะที่หลักอัตถัญญุตาช่วยกำหนดเป้าหมายและผลลัพธ์การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ส่วนหลักอัตตัญญุตาช่วยให้สถานศึกษาประเมินศักยภาพและข้อจำกัดของตนเองก่อนกำหนดแนวทางพัฒนา ทั้งนี้ การนำหลักปุคคลัญญุตามาใช้ร่วมกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน การเยี่ยมบ้าน และการประเมินพฤติกรรมผู้เรียนด้วยเครื่องมือ SDQ จะช่วยให้การดูแลผู้เรียนมีความเหมาะสมกับความแตกต่างระหว่างบุคคล

ตลอดจนสามารถส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) และการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ แนวทางนี้สอดคล้องกับหลักการจัดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพและความแตกต่างระหว่างบุคคล (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2559, 2562)

ในด้านการบริหารงานบุคคล การนำหลักอัตตัญญุตาและปุคคลัญญุตามาใช้ช่วยให้ผู้บริหารสามารถพิจารณาความรู้ ความสามารถ และความถนัดของครูแต่ละบุคคล เพื่อมอบหมายงานให้เหมาะสมกับสมรรถนะ ลดปัญหาการปฏิบัติงานไม่ตรงกับความเชี่ยวชาญ และส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพผ่านแผนพัฒนารายบุคคล (Individual Development Plan: ID Plan) นอกจากนี้ หลักมัตตัญญุตายังช่วยกำกับการจัดสรรภาระงานให้มีความสมดุล ขณะที่หลักกาลัญญุตาสนับสนุนการวางแผนและกำหนดปฏิทินการปฏิบัติงานอย่างเหมาะสม การดำเนินการดังกล่าวจะช่วยลดภาระงานที่ไม่จำเป็น เพิ่มเวลาให้ครูสามารถมุ่งเน้นการจัดการเรียนรู้ และสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา สอดคล้องกับแนวทางการบริหารและพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2561, 2562)

ในด้านการบริหารงานงบประมาณ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการใช้หลักธัมมัญญุตาในการวิเคราะห์สภาพทางการเงินและความจำเป็นของสถานศึกษา ควบคู่กับหลักอัตถัญญุตาในการกำหนดเป้าหมายการใช้จ่ายงบประมาณให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน ส่วนหลักมัตตัญญุตาช่วยให้ผู้บริหารจัดสรรทรัพยากรตามความจำเป็นและความคุ้มค่า โดยเฉพาะการเลือกใช้สื่อดิจิทัล แพลตฟอร์มการเรียนรู้ที่ไม่มีค่าใช้จ่าย และวัสดุที่สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ได้ นอกจากนี้ หลักปริสัญญุตายังมีบทบาทในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับผู้ปกครอง ชุมชน ภาคเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อระดมทรัพยากรและสนับสนุนการจัดการศึกษา แนวทางดังกล่าวสะท้อนการบริหารงบประมาณที่มิได้มุ่งเน้นเพียงการควบคุมรายจ่าย แต่ให้ความสำคัญกับความคุ้มค่า ความโปร่งใส และการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย

สำหรับด้านการบริหารงานทั่วไป การประยุกต์ใช้หลักอัตตัญญุตาช่วยให้สถานศึกษาประเมินศักยภาพของอาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีอยู่ เพื่อนำมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ขณะที่หลักมัตตัญญุตาช่วยจัดลำดับความสำคัญของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานตามความจำเป็น และหลักกาลัญญุตาช่วยกำหนดแผนพัฒนาในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว นอกจากนี้ การใช้หลักปริสัญญุตายังส่งเสริมการประสานความร่วมมือกับวัด ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการใช้ทรัพยากรและสถานที่ร่วมกัน ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการลดข้อจำกัดด้านงบประมาณและเพิ่มโอกาสในการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารสถานศึกษาที่เน้นการกระจายความร่วมมือและการใช้ทรัพยากรจากทุกภาคส่วนเพื่อสนับสนุนคุณภาพการศึกษา (ธีระ รุญเจริญ, 2557) โดยสรุป การพัฒนาแนวทางดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของการบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 กับกระบวนการบริหารสถานศึกษา 4 ฝ่าย ซึ่งช่วยเชื่อมโยงหลักธรรมเชิงคุณธรรมเข้ากับการตัดสินใจและการปฏิบัติงานที่เป็นรูปธรรม กล่าวคือ เป็นการบริหารที่ตั้งอยู่บนเหตุผล เข้าใจเป้าหมาย รู้จักศักยภาพของตนเอง ใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม คำนึงถึงเวลา เข้าใจบริบทชุมชน และบริหารบุคลากรตามความแตกต่างระหว่างบุคคล จึงเป็นแนวทางที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารโรงเรียนขยายโอกาสได้อย่างสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา

การประเมินและรับรองแนวทางการบริหารโรงเรียนขยายโอกาสตามหลักพุทธธรรม

สำหรับวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การประเมินและรับรองแนวทางการบริหารโรงเรียนขยายโอกาสตามหลักพุทธธรรม เป็นขั้นตอนสำคัญในการตรวจสอบคุณภาพ ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของแนวทางที่พัฒนาขึ้น เพื่อยืนยันว่าองค์ประกอบของแนวทางสามารถนำไปใช้ได้จริงภายใต้บริบทของสถานศึกษาที่มีความแตกต่างกัน การประเมินจึงควรพิจารณาทั้งความถูกต้องตามหลักวิชาการ ความสอดคล้องกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ความเหมาะสมกับการบริหารงานทั้ง 4 ฝ่าย และความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติ ตลอดจนประโยชน์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นต่อผู้บริหาร ครู และผู้เรียน การรับรองโดยผู้ทรงคุณวุฒิยังเป็นกลไกสำคัญในการพิจารณาความสอดคล้องระหว่างปัญหาที่ค้นพบ องค์ประกอบของแนวทาง และวิธีการนำไปใช้จริง โดยเฉพาะการตรวจสอบว่าหลักพุทธธรรมแต่ละประการสามารถเชื่อมโยงกับภารกิจการบริหารสถานศึกษาได้อย่างมีเหตุผลและเป็นรูปธรรมเพียงใด ทั้งนี้ หากผลการประเมินยืนยันว่าแนวทางมีความเหมาะสมและสามารถนำไปปฏิบัติได้ ย่อมสะท้อนถึงศักยภาพของการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้กับการบริหารการศึกษาในบริบทปัจจุบัน และสามารถใช้เป็นกรอบแนวทางสำหรับสถานศึกษาที่มีบริบทใกล้เคียงกันได้ อย่างไรก็ตาม การนำไปใช้ควรปรับให้สอดคล้องกับขนาดของโรงเรียน ทรัพยากร บุคลากร และความต้องการของชุมชนแต่ละแห่ง

สรุป

การวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารโรงเรียนขยายโอกาสตามหลักพุทธธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 สามารถสรุปผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ 3 ประเด็น ดังนี้ สภาพปัญหาการบริหารโรงเรียนขยายโอกาส พบปัญหาสำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านผู้เรียนและครอบครัวที่ขาดความพร้อมและแรงจูงใจในการเรียน ด้านบุคลากรที่มีภาระงานสูงและขาดแคลนครูตรงตามสาขาวิชา ด้านงบประมาณที่ไม่เพียงพอต่อการจัดหาสื่อ เทคโนโลยี และทรัพยากรทางการศึกษา และด้านการบริหารจัดการที่มีข้อจำกัดด้านโครงสร้างองค์กรและระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาระบบบริหารที่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของสถานศึกษา แนวทางการบริหารโรงเรียนขยายโอกาสตามหลักพุทธธรรม พบว่า ควรบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 เข้ากับการบริหารสถานศึกษา 4 ด้าน ได้แก่ การบริหารงานวิชาการโดยพัฒนาหลักสูตรและส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุก การบริหารงานบุคคลโดยลดภาระงานและส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพครู การบริหารงบประมาณโดยเน้นความคุ้มค่า โปร่งใส และการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย และการบริหารงานทั่วไปโดยพัฒนาสภาพแวดล้อมและอาคารสถานที่ร่วมกับชุมชน แนวทางดังกล่าวเป็นการประยุกต์หลักพุทธธรรมให้เชื่อมโยงกับกระบวนการบริหารสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ และผลการประเมินและรับรองแนวทางการบริหาร โดยผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ 22 คน พบว่า แนวทางมีผลการประเมินโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านความถูกต้องมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาได้แก่ ด้านความเป็นประโยชน์ ด้านความเหมาะสม และด้านความเป็นไปได้ ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่าแนวทางที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารโรงเรียนขยายโอกาสได้ โดยสรุป การบริหาร

โรงเรียนขยายโอกาสตามหลักพุทธธรรมจำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 กับการบริหารสถานศึกษาทั้ง 4 ด้าน เพื่อให้การบริหารมีความรอบคอบ เป็นระบบ และสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยแสดงให้เห็นว่า หลักพุทธธรรมสามารถนำมาใช้เป็นกรอบในการพัฒนากระบวนการบริหารสถานศึกษาให้เชื่อมโยงทั้งการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน การเสริมสร้างศักยภาพบุคลากร การบริหารทรัพยากร และการสร้างความร่วมมือกับชุมชน อันนำไปสู่การบริหารโรงเรียนขยายโอกาสที่มีประสิทธิภาพ มีคุณภาพ และยั่งยืน ตลอดจนเป็นแนวทางเชิงวิชาการสำหรับสถานศึกษาที่มีบริบทใกล้เคียงกันในการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาอย่างเหมาะสม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ด้านการจัดสรรทรัพยากรและงบประมาณ หน่วยงานต้นสังกัดควรพิจารณาปรับสูตรการจัดสรรงบประมาณให้คำนึงถึงความต้องการจำเป็นของโรงเรียนขนาดเล็กมากขึ้น มิใช่คำนวณจากจำนวนนักเรียนเพียงอย่างเดียว เพื่อลดความเหลื่อมล้ำด้านทรัพยากรระหว่างโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดเล็ก

2. ด้านการบริหารอัตรากำลังครู สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรวางแผนการบรรจุและแต่งตั้งครูให้ตรงกับความต้องการของโรงเรียนขยายโอกาส โดยเฉพาะในสาขาวิชาที่ขาดแคลน และพิจารณาจัดทำระบบแลกเปลี่ยนครูระหว่างโรงเรียนในเครือข่ายเดียวกัน

3. ด้านนโยบายการวัดและประเมินผล ควรทบทวนและปรับนโยบายการวัดผลให้มีความสมดุลระหว่างการป้องกันการออกกลางคันและการรักษามาตรฐานคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยอาจเพิ่มมาตรการส่งเสริมแรงจูงใจเชิงบวกเพื่อทดแทนการกดดันเชิงลบ

4. ด้านนโยบายโรงเรียนขนาดเล็ก ควรกำหนดนโยบายจัดการโรงเรียนขนาดเล็กที่มีความต่อเนื่อง ชัดเจน และมีส่วนร่วมจากชุมชน เพื่อให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้าใจวัตถุประสงค์ที่แท้จริงและให้ความร่วมมือในการพัฒนาสถานศึกษา

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาการนำแนวทางการบริหารโรงเรียนขยายโอกาสตามหลักพุทธธรรมไปทดลองใช้ในสถานศึกษาที่มีบริบทและขนาดแตกต่างกัน เพื่อประเมินประสิทธิผล ความเป็นไปได้ และความเหมาะสมของแนวทางที่พัฒนาขึ้น

2. ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการบริหารโรงเรียนขยายโอกาสตามหลักพุทธธรรม โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน เพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งเชิงลึกและเชิงประจักษ์สำหรับการพัฒนารูปแบบการบริหารที่มีประสิทธิภาพ

3. ควรศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน และเครือข่ายภาคีในการบริหารโรงเรียนขยายโอกาส โดยเฉพาะการระดมทรัพยากร การพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ และการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

ธีระ รุญเจริญ. (2557). *ความเป็นมืออาชีพในการจัดและบริหารการศึกษาในยุคปฏิรูปการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). ข้าวฟ่าง.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 12). เอส. อาร์.พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 34). มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก.

วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21*. มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.

วรกมล น้อยพิทักษ์, และสงวน อินทร์รักษ์. (2562). บทบาทการนิเทศของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายไทรโยค–ลิ่นถิ่น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3. วารสารการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร, 10(2), 468–479.

ศิริลักษณ์ มีหกวงษ์, และสงวน อินทร์รักษ์. (2561). บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอเมืองนครปฐม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 1. *วารสารการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 9(2), 97–109.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2559). *แนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา*. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2560). *แนวทางการขับเคลื่อนกระบวนการ PLC (Professional Learning Community) "ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ" สู่สถานศึกษา*. กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2561). *คู่มือการจัดทำแผนพัฒนารายบุคคล (Individual Development Plan: ID Plan) สำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา*. กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). *รายงานสภาพปัญหาและแนวทางการจัดการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กและโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา*. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579*. บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.